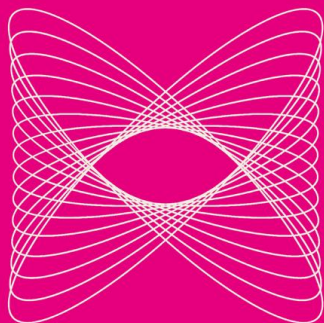

OINARRIZKO HIPOTESIAK

**Patriarkatua, Dominazio
Sistemaren zutabe**

PATRIARKATUA, DOMINAZIO SISTEMAREN ZUTABE

Dominazio Sistemaren ulerkerak orokorrari eskaini diogun atalean patriarkatuaren posizioa eta funtzioa nola ulertzen dugun azaldu dugu. Ikusi dugu gaur egun mundu osoan dominazioa egituratzeko ezinbesteko zutabea dela patriarkatua, bere garapen historikoaren fase desberdinetan mantendu delarik bere presentzia. Dominazioaren logikan duen zentraltasuna dela eta, ezinbesteko ikergaia dugu, arretaz aztertu beharrekoa bere dimentsio guztietan. Zenbait eremu geografiko-sozialetan familia-egitura gisa agortzen ari den arren, edo behintzat funtzio zentrala izateari uzten dion pixkanaka, oraindik instituzio honek duen pisua nabarmena da. Baina ezinbestekoa da ulertzea familiatik harago ere patriarkatuak duen papera norbanakoen gorputz eta pentsamenduak definitzerako orduan, bai eta beraien arteko harremanak ere. Zeresanik ez lanaren antolaketa sozialean generoak duen rolaz, horren arabera bereizi eta hierarkizatzen baitira ezagutzen ditugun lan guztiak. Argi geratzen zaigu aurreko ataletik, beraz, jendartean berebiziko garrantzia duela, eta datorren atal honetan ere ideia horren zergatietan sakonduko dugu.

Gainera, ezin ahaztu patriarkatuarena pil-pilean dagoen eztabaida dela. Egun, genero auziari, patriarkatuari edota feminismoari lotutako eztabaidek hautsak harrotzen dituzte, hainbat arrazoi direla medio. Alde batetik, urteetan mugimendu iraultzaileetan ezkutuan egon den gaia izan da, garrantzirik izan ez duena, eta gehienez ere, “benetako iraultzaren” ondorengo etxerako lan gisa atzeratu dena. Azken garaietan, mugimendu iraultzaileetako eta herri mugimenduko emakumeok zein sexu-genero disidenteok zapalkuntza honen garrantzia azpimarratu izan dugu, agendaren lehen lerroa ekarriz. Beraz,

nahiko eztabaidagai berria dugu, ideia asko azaleratu dituen eta oraindik ere eraikitze prozesuan dagoena.

Horrelako gai baten aurrean posizionatzea ez da edozein gauza, eta honako atal honek oinarriak ezartzea du asmo; aurrerago etorriko diren hausnarketa sakonagoak bilduko dituen markoa osatzea. Bestetik, finkatu nahiko genuke edozein proposamen iraultzailetan sekula ahaztuko ez den gai gisa, errealitatearen ulerkerarako eta iraultzarako ezinbesteko giltza bezala. Honek guztiak praktikan inplikazio sakonak izan behar ditu. Patriarkatuari buruz mintzatzeak geure barruari eragiten dio zuzenean, eta horrekin batera, gure egitura militanteei eta bizitzen osotasunari. Alderdi horietan guztietan eraldaketa egokiak egiteko gakoak aurkitu beharko ditugu, eta martxan jartzeko indarra aurkitu. Asmo horiekin guztiekin doaz, bada, ondorengo hausnarketak.

1-Patriarkatuaren sorrera eta bilakaera

Patriarkatuaz ari garenean, lehen klase banaketa eragin zuen apropiazio egitura orokortuaz ari gara. Jabetza pribatuaren hastapenak daude bere erroan, biak ala biak eskutik lotuta jaio baitziren: jabetza pribatuaren lehen espresioa gizonen emakumeon gain ezarritakoa izan zela esan dezakegu; aitasuna, matrimonia eta herentziaren bitartez gure gorputza eta lanaren gaineko jabetza titulua inposatu ziguten. Horretarako beharrezkoa izan da historian zehar sexu-genero dikotomian sakontzea, gorputzen eta lanaren banaketa soziala ondo ezarrita geratzeko, eta horien gainean dominaziorako mekanismoak egozteko.

Zaila da zehazki patriarkatuaren sorrera non eta noiz gertatu zen jakitea. Esate baterako, gure espeziea den *Homo sapiens*-aren baitan dimorfismo sexuala (ar eta emearen arteko diferentziazio biologikoa) duela milioika urte hasi zen garatzen. Hala ere, hori horrela izanik, milaka eta milaka urtetan zehar ez zen agertu banaketa biologiko horretan oinarritutako ezberdintasun sozialik. Aztarna arkeologikoetan behintzat, aro luzeetan zehar ez da ageri dimorfismo sexual horri lotutako eta izaera zapaltzailea hartzen duen banaketa kulturalik; ez da ar eta emearen araberrako sexu-genero kategorizazio binarioa esleitzen. Are gehiago, mundu osoan zehar ohikoa izan da, eta oraindik ere bada, kultura ezberdinetan hirugarren genero baten presentzia normalizatua. Horrez gain, gaur egun gauza jakina da, biologikoki ar eta eme bezala identifika ditzakegun gorputzez haratago, tarteko gradiente zabal bat badagoela. Hau da, duela milaka urte abiatutako dimorfismo sexualerako joera ez dago erabat osatua, eta ez du ematen gizakion bizi-raupenerako erabat osatua egon behar denik.

Beraz, abiapuntu bezala badaukagu gauza jakin bat: gizakion artean gorputz batzuk erreproduktiboki ar eta eme funtzioa gauzatzeko aukera potentziala egoteak ez du naturalki horren araberrako sexu-genero sistema binario eta zapaltzailea sortzen.

Zerk ahalbidetu zuen, beraz, modu natural edo espontaneoan eman ez zen sexu-genero banaketa horren agerpena? Aurrekoa ikusita, fenomeno historiko bati buruz ari gara, garai jakin batean eta baldintza sozial batzuen baitan bakarrik posible izan den fenomenoaz, alegia. Eta noiz gertatu zen hori? Teoria askok neolitizazioan jartzen dute begirada.

Horien arabera, Neolito garaiko sedentarizazio prozesura jotzen badugu, ikusiko dugu bizimodu nomada utzi eta neka

zaritza eta abeltzaintza zabaldu ahala, ekoizpen bitartekoak garatu eta ekoizpena eraginkorrago egin zela, soberakinak egoteko aukera zabaldu zelarik. Soberakin horiek preziatuak zirenez gero, zenbait komunitatetan lehia-elementu bilakatu ziren. Horregatik, gainekoizpena babesteko bitartekoak sortu eta hura jabetza pribatu gisa ulertzeko mentalitatea errotzen hasi zen. Erreproduzio biologikorako gizon eta emakumeen paperaz jabetuta, prozesu hori kontrolpean izatearen garrantziaz ohartu ziren, jabetza herentziaren bitartez transmititzeko bitarteko gisa. Hortaz, emakume kategoria ondo definitu eta horren gaineko kontrola inposatzen duen klase dominantea jaio zen: gizon kategoria. Horrela, erditzen zutenak kontrolatu eta apropiatzeko prozesua abian jarri zen, ondorengotza eta jabetza kontrolatzeko bitarteko gisa. Jendarte neolitikotako lehen klase banaketaz ari gara.

Prozesu hori ez zen eman mundu osoan modu paraleloan eta ez dugu ulertu behar neolitizazioaren emaitza zuzen eta bakar bezala. Izan ere, nekazal komunitate askok ez zuten izaera patriarkal hori garatu eta horietako askotan matrilinealtasuna zen nagusi: emakumeen posizio soziala zentrala zen, euren inguruan antolatzen zirelarik jabetza eta ahaidetasun harremanak. Horrek ez du esan nahi matriarkatua existitzen zenik, emakumeek gizonak mendean hartzeko sistematik inoiz sortu ez den heinean.

Honenbestez, jendarte jakin batzuetan bakarrik agertutako fenomenoak izan zen patriarkatua, inguruko lurralde eta herrietara hedatuz joan zena. Bere baitan zeraman zapalkuntzazko logikak bultzatuta gertatu zen hori, patriarkatuak familiaren mugetatik haratago doazen adierazpenak baititu. Testuinguru sozial patriarkalak mundua ulertzeko modu bat eraikitzen

zuen: mentalitate patriarkal-dominatzailea. Gizakion arteko lehenengo konkista gerrak erro patriarkal horrek bultzatuak izan ziren. Familia barruko emakumeen konkista eta jazarpe-naren isla hutsa izan zen inguruko herrien kolonizazioa eta zapalkuntza.

Horregatik guztiagatik, patriarkatua dominazioaren lehenengo adierazpen historiko bezala ulertzen dugu, ondoren eraikiz joango den Dominazio Sistemaren abiapuntua. Mentalitate eta praktika patriarkal horien garapenetik dator Estatua eta erlijio monoteisten sorrera. Garrantzi handia du honek, ordura arte patriarkatuarekin garatutako mentalitate dominatzailearen instituzionalizazioa suposatu baitzuen. Logika horren arabera jendartea antolatzeko eredia findu eta hedatzeko tresna bilakatu ziren Estatua eta erlijioak, eskala sozialean dominazioaren egiturak ezartzeko, eta gerora etorriko ziren klase banaketak oinarritzeko ezinbesteko zutabe. Mekanismo legal eta juridikoak martxan jarri, eta horiek inposatzeko indar militarrek bereganatuz jardun zuten, ahalik eta jendarte eta komunitate gehienetan logika bera inposatzeko indarraren monopolioa erabiliz.

Patriarkatutik jaiotzen den dominazio forma berriak sostengu ideologiko sendoa behar du irauteko eta hedatzeko. Emakumeon gorputzen eta lanaren apropiazioa errotuz joan ahala, pertsonen arteko dominazioa belaunaldiz belaunaldi transmititzen da, eta mutiko txikiek ikasiko dute emakumeak umiliatu, zapaldu eta bereganatzea gauza normala dela, euren etorkizuneko rola ikasiz. Mentalitate dominatzailearen has-tapenetan gaude, gerora emakumeei bezala beste subjektu batzuei aplikatu ahalko zaien apropiazioaren eta zapalkuntzaren aukera zabaltzen duena. Dialektikoki elkarlotuta garatu

dira mentalitate eta praktika dominatzailea, eta isla mental zein materiala ikusten dugu genero rol sozialen bereizketan. Horrela, emakume gorputzen gaineko kontrol esplizituaz gain, gorputz horien egiteko soziala inposatu zen; horretarako guztirako, genero rolak bereizi eta transmititzea beharrezko zen, diziplinamendua orokortu eta emakumeon askatasunak murriztea. Era berean, gizon bezala sozializatuak izan arren, gizonaren rol sozial horrekin bat egiten ez zutenak diziplinatzeko prozesua jarri zen martxan, semeek familiaren ondorengotza mantentzeko betebeharra zutenez gero, egiteko horri muzin egitea eragotzi nahi baitzen. Hala ere, diziplinamendu prozesua eta disidentziaren ondoriozko zigorra sexu-genero dikotomiatik at zeuden guztiekiko eman zen arren, nabarmentzekoa da erditzeko gaitasuna zuten gorputzen dominaziorako sortu eta gauzatu zela emakumearen kategoria, dominatuaren kategoria, eta hortaz, profil honen aurka gauzatu izan dela beti diziplinamendu behinena.

Aurretik aipatutako guztia ez da gertatu egun batetik bestera. Patriarkatuaren sorrera prozesu konplexua izan zen, izaera dinamikoa eduki zuena. Dominazioaren Sistema osotasun bezala garatu ahala, patriarkatuak bere baitan hartu izan duen forma eta funtzioak aldatuz joan dira. Horrela, testuinguru europarrean Antzin Aroko Estatu eta Inperioekin (Grezia eta Erroma klasikoak batik bat) ezagutu zuen patriarkatuak lehenengo instituzionalizazio eta formalizazio garaia. Aurreago, Erdi Aroaren bukaeran eta Kapitalismoaren hastapenean, XVI. mendean lurren itxituren prozesua abiatu ahala, patriarkatuak birformulazio garai bat ezagutu zuen. Baldintza are gordinagoak ezarri zituenak emakumeontzat, gizonezkoen kontrolatzaile papera bultzatu eta jendartearen baitan

klase-eraketa konplexutuz joan baitzen. Prozesu horretan emakumeon pobretzea izan zen ondorioetako bat eta pobrezia horrek altxamendu ugari eragin izan zituen, emakumeek gida-tuak edota piztuak. Hortaz, emakumea iraultzarako subjektu aktibo izan da historikoki, eta potentzial horri erantzuten dio emakumeon diziplinamenduan tematzeak.

Garai bertsuan sakontzen da familia instituzio bezala, Euro-pak bizi zituen izurriteen aurrean populazioa mantentzeko tresna, eta zorroztu egiten ziren emakumeon sexualitatearen gaineko kontrol neurriak, haur-fabrika funtzioa gogor txertatzeko. Beharrezkoa zen gure denbora horri eskainiko geniola bermatzeko ideologia-aparatua: etxeko andre figura, familia-rekiko atxikimendua, heterosexualitatea eta bizitza publikoari atek ixtea (bai materialki, bai mentalki); beste modu batera esateko, heteronormatibitatea, familia eredu patriarkala eta lan banaketa sexuala.

2-Patriarkatuaren tentakuluak egungo dominazio sistemari

Orain artekoan, azaletik bada ere, aipatu ditugu jada patriarkatuak historian zehar eta bizitzako arlo anitzetan garatu dituen zapalkuntza forma ezberdinak. Gaur arte biziraun eta oraindik ere garatzen diharduten zapalkuntza erak dira horiek. Egungo Dominazio Sistemaren konfigurazioaren arabera moldaketak gehituta, patriarkatuaren aurpegi desberdinak horrela laburbil genitzake: soldataren apropiazio maskulinoa, emakumeon lan-indarraren salmentaren devaluazioa, gure gorputzen gaineko apropiazioa, heteroarautik kanpoko gorputzen

gaineko bazterkeria eta mentalitate dominatzaile patriarkal orohartzailea, gainontzekoak birproduzitzeko beharrezkoa.

Jaio bezain laster gorputzaren araberrako banaketa bitarra egiten da. Horrela, gizonak eta emakumeak identifikatzen dira, gainontzeko identitateentzako inolako zirrikiturik utzi gabe. Sexuak eta generoak bat egiten dutela jakintzat emanez sexu bakoitzari genero zehatz bat esleitzen zaio, gizonari maskulinoa eta emakumeari femeninoa, bakoitzari dagokion rol multzoa barne.

Heteroarau horretatik kanpoko gorputz eta praktiken gaineko jazarpenak gure genero rola ez betetzearen gaineko zigorrari erantzuten dio. Emakume jaio, emakume izan, emakume bizi. Horrek esan nahi du aurreikusitako estereotipo eta eginbeharrak betetzea: izaera eta itxura femeninoa gordetzea, familia heterosexuala sortu eta haurrak izan eta horiez arduratzea. Horietako bat bakarra ez badugu betetzen, emakumetasuna zalantzan jartzen ariko ginatke, guk bete beharrezkoa den ama eta zaintzaile papera alboratzen, beharrezkoa den ondorengotza ez produzitzen, gizonaentzako objektu ez izaten... Zalantzan jartzen du jendartea goitik behera egituratzen duen genero dikotomia, eta horrekin batera, jendartearen egituraketaren zutabeetako bat.

Eta nola ez, bestelako identitate disidenteok ere pairatzen dugu aipatutako zigor eta jazarpena, hala nola, bollerek, gizon homosexualek, genero ez binarioek... Generoaren arabera ezarritako rol sozial dominanteari uko egitearen ondoriozko zigor bezala aurkezten zaigu zapalkuntza hau.

Bestalde, gure gorputzen gaineko apropiazioaren beste zutabe garrantzitsu bat sexualizazioa da. Bai neskato zein mutikoei rol sexual jakina esleitzen digute txiki-txikitatik. Gizonen ka-

suan harrapari, jazarle, erabakidun, eta emakumeon kasuan otzan, seduktore, hautagai. Gizonen jabetza izateko aukera horrek gure bizitza osoa zeharkatzen du, gure eguneroko jarrerara txikiena moldatzen du eta gure autoestimua txokorik txikiena iluntzen du. Bizitzan ditugun xedeak apaltzen ditu, izan beharreko harremanak zedarritzen ditu eta gure desioa deuseztatzen du. Nola ez, ikaraz bizitzera garamatza, autonomiari beldur izatera eta gizonekiko harremanak desitxuratzera. Edozein momentutan erasotuak izan gaitzkeela gure garunen eta gorputzen sakonenean txertatua daramagun ideia da, eta horrek mugatu egiten gaitu askotan erabakiak hartzeko edota gure izaera garatzeko. Gure inguruko gizonen (balizko) jabetza pribatu dira gure gorputza eta bizitza, gizonen mentalitatean normalizatuta dagoen aukera baita eraso, bortxaketa eta dominazioa. Gu geu, beraz, gizonen begien arabera objektuak gara. Horrek erabakidun subjektu izateko aukera lausotzen digu, eta gure bizitzaren gaineko gidaritzaren delegatzera eramana.

Soldataren apropiazio maskulinoari dagokionez, Dominazioaren atalean azaldu bezala, gizonek etxetik kanpo lan egiten dutenean, bere lan-indarra birproduzitzeko emakume batek edo gehiagok egindako lana apropiatu dutela esan nahi dugu. Hau da, etxean egiten diren lan gehienak emakumeon esku daudela jakinda, gizonek lanera joateko behar duten prozesu guzti hori ezkutuan geratzen da, nomina euren izenean jasotzen dutenean: prozesu kolektibo baten ordaina norbanako gisa jasotzen dutenean. Baliteke askok pentsatzea etxeko lanen banaketan aurrerapausoak eman direla eta hortaz, prozesu kolektibo hori zinez dela kolektiboa. Gizonezkoek lan horietako batzuk egiten dituzten kasu gehienetan, ordea, horien ardura

bere gain dutenak emakumeak izan ohi dira. Soldatapeko lanetik kanpoko lana emakumeon esku dago egun oraindik. Era berean, etxeko kideetako bakarra denean soldatapeko laneko ordaina jasotzen duena, oraindik ere orokortuena da pertsona hori gizonezkoa izatea. Hortaz, generoen araberako lan banaketa, publiko eta pribatuaren arteko bereizketa, oraindik ere oro har patriarkala dela ezin uka.

Emakumeon lan-indarraren salmentaren devaluazioari dagokionez ere, badago esaten duenik gauditutako auzia dela. Hori pentsatzea mendebaldar jendarteko langile klaseko geruzarik altuenei begiratzea da. Izan ere, beheragoko geruzetan gaudenok egunerokoan sufritzen dugu lanean generoaren araberako bereizketa. Zenbat neska gazte ezagutzen ditugu gure inguruan, haurrak zaintzearen truk miseria kobratzen dutenak, oso nagusi izan arte? Gama altuagoko lanpostuetan ere, badira oraindik soldata ezberdintasunak. Zenbat emakume nagusik, ikasketak izan ala ez, lan egiten dute beste etxe batzuetako helduak zaintzen, baldintza kaskarretan? Zenbat emakume ezagutzen ditugu gure inguruan etxe-barneko erregimenean, euren bizitza osoa soldatapeko lan gaizki-ordaindu bati eskaintzen? Kasu honetan, ekidinezina da arrazaren eta migrazio-fluxuen faktorea aipatzea. Noski, kolonializazio eta arrazakeriak oinarrizko papera betetzen du prekarizazioan oro har eta etxeko langileen kasuan bereziki. Milaka emakumek, familia beste emakume batzuen esku uzten dute euren herrialdean eta euren bizitza-denbora osoa salduz, irabazitako apurrak bidaltzen dituzte jatorrizko herrialdera, bertan familiak baldintza hobekak izan ditzan. Kasu horietan, erreproduzio ziklo osoa familiako emakumeen esku geratu ohi da, eta patriarkatuak paper bikoitza jokatzen du: jatorrizko herrian

familien sostengua emakumeak dira eta lan hori bete ahal izateko familia eta herrialdea ere utzi behar dituzte, emakume migratuei esleitutako lan prekarizatuetan murgildu behar dute, bikoizki devaluatuak daudenak, emakume eta migratuek betetzen dituztelako.

Puntu honetara iritsita, kapitalismoan ematen den lan produktibo eta erreproduktiboaren arteko banaketa eta ulerkerari hel diezaiokegu. Orokorrean eta azkar hitz egiten denean, esan ohi da lan produktiboa langileak soldatapeko lanean egiten duena dela eta lan erreproduktiboa, langileak biziraun eta berriro lanera joateko egin behar duena (oro har, emakumeon esku egon diren etxeko lanak: janaria prestatu, etxea garbitu, haurrak eta edadetuak zaindu, erosketak egin...). Bestelako ulerkera bat dugu guk: lan erreproduktiboa da langileok gure burua birproduzitzeko egiten dugun oro, tartean, soldatapeko lanera joatea. Kapitalismoan gure lan-indarra salduz bakarrik gara gai gure existentzia birsortzeko. Hori gabe, ezingo bainekuke janaririk erosi, sukaldatu ezta haurrik zaindu. Horregatik, gure ustetan zuzenagoa da ziklo erreproduktiboaz hitz egitea, lan-indarraren erreprodukzioa posible egiten duten lan guztien multzoa barnebiltzen duena. Hartara, ziklo erreproduktibo horretan lan domestikoa sartzen da, baina baita langileak lanpostuan egiten duen lanaren zati bat ere, “beharrezko lan” bezala ezagutzen dena (lan-indarra birsortzeko beharrezkoa den balio kantitatea sortzen duen lana. Ikus Dominazioaren Sistema atalean “Esplotazioa kapitalismoan” azpiatala).

Kapitalismoan ziklo erreproduktiboa bereziki banatua aurkezten zaigu, bere baitan ematen diren lan batzuk zuzenean ordaintzen direlako eta beste batzuk ez. Eta horrek sistema

ekonomiko bezala ostontzen duen esplotaziozko logika ezkututzen lagundu dezake. Berez gertatzen dena da, ziklo erreproduktiboa gauzatzeko behar den diru guztia lan-indarra saltzen duen norbanakoari ematen zaiola, nahiz eta lan-indar hori ez duen norbanako horrek sortzen, baizik eta prozesu kolektibo baten emaitza den, gehien bat familiaren ardurapean geratzen dena. Baina berez lanpostuan egindako beharrezko lana eta etxean egindakoa ziklo erreproduktibo beraren bi momentu besterik ez dira. Hau da, salarioaren ziklo horretan harrapatuta dagoen oro langile kondizioan bizi da, bizirauteko behar duen salarioa zuzenean zein zeharka jasoz. Horrekin guztiarekin ez dugu esan nahi ziklo horretan denek posizio berdina dutenik. Izan ere, berriki ikusi bezala, salarioaren gaineko jabetzak gizon langileei botere maila handia ematen die ziklo erreproduktibo horren baitan. Oro har, patriarkatuak ziklo horren bi momentuak bere erara moldatzen ditu; emakumeok zuzenean ordaindu gabeko lan gehiago egiten ditugu eta lan merkatura jotzeko aukera daukagunean gure lan-indarra modu debaluatugoa saltzera kondenuatuak gaude.

Honenbestez, kapitalismoan aurkezten zaigun erreproduktzio eta produktzio banaketa hori arazo iturri handia da. Gure ustetan zuzenagoa da ziklo erreproduktiboaz hitz egitea, bere bi momentuak barne (zuzenean ordaindutako lanak eta ez ordaindutakoak). Oinarri hori ezarrita, errazagoa egingo zaigu ziklo horren guztiaren lepotik soilik posible den gainbalioaren ekoizpen eta xurgapena ulertzea. Kapitalismoak, esplotazio sistema bezala, ziklo erreproduktiboa modu ahalik eta eraginkorrean gauzaten dela ziurtatuko du, horrek eskainiko baitio lan-indarra etengabe birsortzea; gainbalioaren ekoizpenerako ezinbestekoa den baldintza. Guk ez daukagu zalantzarik, gaur arte

behinik-behin, patriarkatuaren kategoriek indarrean jarraitzen dutela kapitalismoaren funtzionamendurako beharrezkoak diren bi plano horiek (ziklo erreproduktiboari dagokiona eta gainbalioaren ekoizpenari dagokiona) baldintzatzerako orduan.

Azkenik, atal honekin amaitzeko, azpimarratu nahiko genuke patriarkatuak hartzen dituen aurreko adierazpen guztiak sostengatzeko ezinbestekoa den mentalitate dominatzailea. Dominazioaren erro historikoetara garamatzen mentalitate honek ahalbidetzen du emakumeon zein sexu-genero disidenteon posizioa debaluatua izatea, familian zein familiarik kanpo, lan merkatuan zein hortik kanpo. Harreman pertsonaletan zein kategorizazio orokorretan, emakumeon eta sexu-genero disidenteon gaitasunak mespretxatzea, ahulago eta babesgabe gisa ulertzea, egiten dugun lana baliogabetzea eta gure gorputzekin nahi dutena egiteko zilegitasuna izatea.

3-Patriarkatuaren aurkako borroka esperientziak

Mentalitate dominatzaile patriarkala aski ezaguna da emakume ororentzat, egunerokoan bizi baitugu. Hala ere, gure rola azpiratua izateagatik, gehiegitan zapalkuntza hori ez da zilegizat eta baliozkotzat hartu izan, ez da aztertu eta ez zaio aurre egin. Mugimendu iraultzaileetan ere, barne mailako oztopo eta aitzakia ugari aurkitu ditugu emakumeok patriarkatuaren aurkako borroka lehen lerrora ekartzerako orduan. Hala ere, historian zehar emakume borrokalari ugari izan dira, eta modu askotara egin nahi izan diote aurre sufritzen zuten zapalketari (ez soilik patriarkalari). Horietako adibide batzuk ekarri

ko ditugu hona, garrantzitsua baita emakume gisa borroka desberdinetan izandako parte hartzea, rol garrantzitsua eta iniziatiba berreskuratzea, gure memoria kolektiboa eraiki eta presente izatea, egun ditugun erronkei aurre egiten lagunduko digutelakoan.

Lehenago aipatu bezala, lurren pribatizazioari begira itxiturak eraikitzen hasi zirenean, lurra lantzen zuten komunitateetako kideek horien kontra egin zuten. Euren artean emakume asko joaten ziren hesiak erauztera, eurek izaten ziren sarri deialdiak egin eta lehen lerroan zihoazenak. Baina patriarkatua ezarria zegoen jada jendartean: emakumeak ez ziren subjektu juridikotzat hartuak, eta beraz, delitua egin arren, ezin delitugiletzat hartu. Hortaz, gizon asko emakumez mozorrotzen ziren ekintza horiek egiteko, salatuak ez izateko. Baina lege-gileak, tranpa ikusita, gizonen gaineko mehatxuak jaurtitzen hasi ziren, “euren” emakumeak kontrolpean izan zituzaten.

Emakumeek, hortik aurrera, gizonengandik ezkutuan joan behar izaten zuten hesien kontra egitera. Zigor bikoitza eta borroka bikoitza, beraz.

Sorgin-ehiza bezala ezagutu zen fenomenoaren aipatzea dagokigu hemen, diziplinamendu tresna zorrotz gisa ulertzen baitugu. Hasiera batean Estatuaren eta erlijio hegemonikoaren ordenaren kontra zihoan edozein zen sorgintzat hartua, gizon zein emakume. Denborarekin, emakumetu egin zen sorginaren figura. Sorgin-ehiza, berriz, jendartearen ordena mantentzeko beharrezko zen rol horri eusteko mekanismo bilakatu zen. Horrek erakusten digu emakumeak zirela nagusiki jabetza pribatuaren, klase zapaltzaileen eta gizonen ordenari aurre egiten zietenak. Gainera, izandako epai kolektiboei erreparatuta, ikus dezakegu emakumeek batuta jarduten zutela sistema-

ren kontrako ekintzetan, eta hainbat tortura pairatuta ere, ez zituztela euren ahizpak salatzen sarritan. Tortura horien erresistentzian emakume horien indar fisiko eta ideologikoa islatzen da nabari; euren komunitatearekiko eta bizitza askearekiko maitasuna, eta euren borroka gaitasuna.

Ondorengo mendeetan ere, emakumeen erresistentzia eta politizaziorako saiakera nabaria izan da, baina era berean, zapalkuntza eta diziplinamenduak gora egin izan du; ez soilik emakumeen gainekoak, baizik jendartearen burokratizazio eta alienazio integralak. Horrek zaildu egin du emakumeon izaera propioa eta kolektiboa garatzea. Hala ere, historian zehar emakume asko egon dira autodefentsa zein ekintza aktiborako antolatu direnak, modu lokal eta zabalago batean, era klandestino edo publikoago batean. Beharbada historiografia burgesarri dagokio sufragisten borroka lehen borroka feministatzat hartzea. Izan ere, lehen borroka sufragisten aurretik (1840ko hamarkada), asko izan ziren, aipatu bezala, emakumeen antolakuntza markoak eta aldarriak. Edonola ere, sufragismoari zor diogu emakumeok subjektu politiko gisa errekonozituak izateko ideia ozen entzun izana. Nahiz eta helburua motz geratu eta erreformismo gisa sailkatzen dugun sarri, emakumeen egoera juridikoa aldatzeko beharrezko borroka izan zen. Hortik haratagoko helburuak zituzten emakume iraultzaileak ere inplikatu ziren borroka horretan, haien helburu estrategikoak lortzeko baliagarri baitzen mugimendua hartzen ari zen indarra eta oihartzuna.

Bestetik, langile mugimenduan txertatuta egon izan gara beti emakumeok, alderdi eta talde sozialista, anarkista eta komunistetan, eta askotan egin ditugu ekarpenak patriarkatuari lotuta, dominazioaren esfera hori agerian uzteko. Sarritan

ekarpen horiek, kolektibo iraultzaileetan bertan ere, isilaraziak edo oztopatuak izan direla ukazina da. XIX. mende amaiera eta XX. mende hasiera inguruan emakume langileak greba eta borroka ugariaren abangoardian egon ziren, batez ere ehungintza industriako langile bezala. Garai hartako langile mugimendu internazionalan aipamen berezia merezi duten emakume ugari dago, burubelarri prozesu iraultzaileak hauspotzen ibili zirenak han eta hemen. Ezagunen artean Rosa Luxemburgo, Emma Goldman, Clara Zetkin edota Alexandra Kollontai aipatu ditzakegu. Orduko borroka eta protestetan aurkituko dugu martxoak 8 Emakume Langilearen Nazioarteko egunaren jatorria.

Periferia kolonialetik datozkigun irakaspenak ere ugariak dira. Inperioen kontrako borroka askotan emakumeak izan dira gidari eta lehen lerro, baita komunitateen eraikuntzarako ezinbesteko erregai ere. Adibide goragarriak ditugu, armak zein idazkiak eskuetan eta ahizpak lepoan hartuta egindako erresistentzia eta eraikuntza lanaren ordezkariak.

Zapatisten artean Ramona komandantea, Kuban Tamara Bunke eta Marianak (Mariana Grajales pelotoia), Kurdistanen Sakine Cansiz eta Beritan eta gizartean zein egitura militarretan antolatutako marko autonomoak...

Era berean, borroka ugari abiatu dira sexu-genero disidentzian posizionatzen diren bestelako identitateen partetik, isilaraziak hauek ere, edo aintzat ez hartuak, eta mugimendu feministaren zein LGTBIQ+ mugimenduaren baitan indarra hartu dutenak. Aipatzekoa da Stonewalleko matxinada, Estatu Batuetako Stonewall Inn tabernan poliziak egindako sarekadaren ondorioz eztanda egin zuen erantzun soziala. 1960ko hamarkadan, Estatu Batuetan, komunitate homosexualaren

eta transexualaren aurkako jazarpena handia zen, eta ohikoa zen identitate honetako pertsonak biltzen ziren lekuetan presentzia poliziala egotea. Stonewall Inn tabernaren aurka egindako sarekadak, ordea, erantzun itzela izan zuen, eta milaka pertsona matxinatu ziren poliziaren aurka egunetan zehar. Eztanda honek, New York-eko LGTBI+ mugimendua indartzeko eta antolatze-ko sugarra piztu zuen, eta hurrengo hilabeteetan borroka komunitate antolatuak sortu ziren, New York-etik Estatu Batuetan barrena. 1970eko ekainaren 28an, New York eta Los Angeles hirietan, Stonewalleko matxinadari omen eginez, “harrota-sunaren” lehen martxak antolatu zituzten, gaur egunera arte oihartzuna dutenak.

Honaino ikusi ditugu borroka esperientzia historiko zehatz batzuk. Jarraian historikoki garatu diren korronte feministen zertzelada batzuk aipatuko ditugu, historian zehar, hainbat ikuspuntutik heldu izan baitzaio genero auziari.

Feminismo marxista edo sozialistak burgesia eta langileriaren klase banaketan jarri zuen arreta, hor identifikatuz jendarte kapitalistaren antagonismo nagusia, eta antagonismo horretan emakume bezala esleitzen zaigun posizioaren azterketan sakonduz. Horri lotua, ordaindu gabeko etxeko lan erreproduktiboak gainbalioaren ekoizpenean eta kapitalaren metaketan duen garrantzia izan dute aztergai. Lan erreproduktibo horientzako soldata formala orokortzea aldarrikatu izan dute zenbaitek, eztabaidagai sakona den arren. Feminismo beltzak interseksionalitatearen eta zapalkuntza hirukoitzaren teoria ekarri zituen. 1970eko hamarkadako feminismo beltzaren kanpainen ardatz nagusiak izan ziren honakoak: eskubide erreproduktiboak, espetxeen deuseztatzea, bortxaketak, lesbien eskubideak, derrigortutako esterilizazioaren salaketa...

Feminismo anarkistak jo puntuan jarri zituen jabetza pribatua, aberria eta familia ereduak. Emantzipazioaren defentsan jardun zuten, askatasuna, sexuen berdintasuna eta maitasun askearen defentsan. Ez ziren tailer eta fabriketako esplotazio ekonomikoaren arlora mugatzen, zapalkuntzaz modu zabalagoan hitz egiten zuten, Estatua, Eliza edota Ejertzittoa bezalako instituzioak barnebilduz, baina baita familia patriarkala ere. Feminismo liberalak 1789ko Frantziako iraultzak ekarritako berdintasun eta askatasun juridikoa zein eskubide politikoak emakumeentzako ere izan zitezen aldarrikatu zuen. Transfeminismoa feminismoaren subjektua irekitzera datorren teoria da, zisgeneroa den emakumetik harago doan subjektuari bide emanez: emakumearen askapenetik harago doa transfeminismoaren xedea. Feminismo erradikalak feminismo liberala kritikatu zuen, berdintasun formala soilik bilatzen zutela leporatuz, botere harremanetan sakondu gabe. Feminista erradikalen aburuz, boterea non, analisi politikoak behar du han egon, eta ez soilik eremu publikoan, baita pribatuan ere; hortik “pertsonek politikoa da” leloa, publiko-pribatu banaketarekin apurtzera zetorrena.

Historian zehar hainbat emakumeren analisi eta esperientziak biltzen dituzte ideia politiko hauek. Gure feminismoan pentsatzean, ezin uka horietako bakoitzak zer pentsatu eta zer ikasi eman digula, presente izan beharreko memoria osatzen dutela.

4-Euskal emakumeon borroka ENAMen barruan eta kanpoan

Ezker Abertzaleko antolakunde mistoetan kontzientzia feministaren garapena 1960ko hamarkadan hasi zen ehuntzen. ETAn, esaterako, nabaria da idatzietan ageri den bilakaera. Hasiera bateko diskurtsoan emakumeak etxeoandre eta ama paperera mugatzen ziren; aldarri hori egiten zen, jendartean hedatzen ari zen emakumeon plazer-objektu izaerari kontrajarrit. Gerora, emakume-gizon rolak ondo bereizita mantentzen baziren ere, emakumeoi espazio publikoan parte hartzea onartu zitzaigun: kultura eta jendarteari lotutako lanetan ardura genuela azpimarratzen zen. Denborarekin betebeharrak politikoaren espektroa zabaltzeko eta nazio askapenerako borrokan subjektu gisa interpelatu zitzaigun. Hala ere, diskurtsiboki emakume-etxeoandre-ama figurak bizirik iraun du egiten ziren aldarrikapenetan; adibidez, etxeo andreentzako soldata existitzea, jendartean betetzen zuen papera errekonozitzea, “etorkizuneko hiritar euskaldunen hezkuntzaren arduradun” gisa. Baina esan beharra dago 1970eko hamarkadarako eztabaidari gogor eutsia ziotela, eta aurretik aipatu bezalako adierazpenak gutxiagotzen joan zirela. Aurrerapen diskurtsibo hori aintzat hartuta ere, kontuan izan behar dugu zein izan den militanteen praktika, euren ekintzak diskurtsoarekin bat zetozen ala ez, eta emakumeek beharra izan zutela egitura propioak sortzeko. Hortaz, diskurtsoari erreparatuz baina praktika begi bistatik galdu gabe aztertu behar dugu historia, irakaspen ugari eskuratu baititugu bertatik.

Euskal Herrian emakumeen askapenaren beharra 1970eko hamarkadan hasi zen antolatzen. Ipar Euskal Herrian izan zuen hastapena, Europatik zetorkion eragin zuzena eta Hegoaldean bizi zen errepresioa medio. Abortu libre eta doakoaren alde

ko borroka izan zen nagusi hastapenetan, frantziar Estatuan 1975ean legeztatu zen arte. Ezker Abertzaleko emakumeek talde autonomoa sortu zuten Iparraldean eta Euskal Emazteak Bere Askatasunaren Alde -EEBAA- taldeari zor diogu ENAMen barneko lanketa feministaren lehen pausoa eta zapalkuntza hirukoitzaren teorizazioa.

Euren hausnarketetan honako galderak zeuden: Zelan ulertu emakumeek pairatzen dugun zapalkuntza? Nola egin aurre era praktikoa zein teorikoa? Zelan ulertu egoera soziala marxismotik zetozen eskema klasikoetatik? Berehala konturatu ziren korpus ideologikoa osatzeko beharraz eta munduko beste leku batzuetan garatzen ari ziren prozesuetara eta teorizazioetara begira jarri ziren. AEBn garatzen ari zen zapalkuntza hirukoitzaren teoriak (arraza, klase, sexu zapalkuntza) eragin handia izan zuen gure herrian gorpuetzen ari zen euskal feminismoan. Gainerako herrialdeetako teoriak gurera ekarri eta gure egoera sozioekonomikoari begira moldatu zituen euskal feminismoak.

Euskal emakume iraultzaile horiek marxismoan arakatu zuten eta materialismo historikoak eskaintzen zuen marko teorikoak hemengo arazo sozialei erantzuna ematen ziela ikusi zuten. Materialismo historikoak sexuen arteko botere harremanak egiturazkoak zirela ulertzeko oinarria eskaintzen zien eta zapalkuntza hori ideologikoa eta ekonomikoa, eta beraz politikoa zela ikasi zuten.

Jendarteaz aztertzean, Marxek ikerketen objektutzat zein iraultzaren subjektutzat gizona hartu zuen, gizon burgesa eta gizon langilea, hain zuzen ere. Egoera oso antzekoa zen euskal komunisten edo sozialisten artean. Edozelan ere, teorian eta praxian aldagai berria gehitu zuten: emakumeak.

Teoria marxistan sakondu zuten, azterketaren objektua zein iraultzaren subjektua euskal emakume langileak zirela azaltzeko eta onartarazteko. Horrela, euskal emakume haiek, ukatutako nazio bateko langileak, euren zapalkuntzaren kontzientzia hartu zuten eta hiru zapalkuntzen gaineko teorizazioa garatu zuten.

Hortik aurrera etorri ziren KAS Emakumeak, KASen helburu estrategikoei -Euskadi independentea, sozialista, batua eta euskalduna- “ez patriarkala” gehitu ziotenak. Horrela definitzen zuten borroka anti-patriarkala: sexuaren araberako lan-banaketa indargabetzea, nork bere gorputza kontrolatzea, afektu eta sexu-harremanen garapen librea eta berdintasunezko parte hartzea jendartearen kudeaketa ekonomiko eta politikoan.

Ildo beretik eta borroka berarekin jarraitzeko sortu zen Aizan! (KAS alternatibatik kanpo baina horri eragiten eta antzeko helburuekin), eta ondoren Egizan (KAS alternatibaren barruan). Antolakunde horiek ezker abertzalearen kanpotik eta barrutik jardun zuten, beti ere mugimendu feministari lotuta, eta hainbat topaketa garrantzitsu antolatu zituzten honekin batera.

Azkenik, Euskal Herriko Bilgune feminista sortu zen, egun ere bizirik dagoena, eta talde feministen sartzeko funtzioa egin nahi duena. 2010eko hamarkadatik, ostera, gauzak asko aldatu dira eta espresio antolatu ugari agertu dira, batzuk maila lokalekoak, beste batzuk nazionalekoak. Adi jarraituko dugu horiek daukaten bilakaera, Euskal Herriko eszenatoki politikoan uzten duten arrastoa eta askapen prozesuari egiten dioten ekarpena.

5-Feminismoaren ulerkeraz eta beharraz

Gure memoria osatuta, feminismoaren ulerkeraz argitzera pasa gaitezke. Feminismoak konnotazio asko izan ditu eta ditu egun, horietako asko negatiboak. Ez dugu uste kasualitatea denik jo-puntuaren egotea, hasieran aipatu bezala, emakumeon askapena bultzatzen duen mugimendua kontrolpetik ihes egiteko saiakera den heinean, kontrolpean nahi gaituen orok susmo txarrez hartuko baitu. Baina ez dugu horrekin gotorlekua eraiki eta bertan ezkutatu nahi. Argi dago feminismoak aurpegi asko dituela, eta horietako batzuk baino ez zaizkigu baliagarri iraultza integral batean sinesten dugunoi. Alderdi eta mugimendu sozialista ugari izatera erabat erreformista erakutsi dute, baina horrek ez digu ukatuko sozialismoak potentzialki izan dezakeen espresio iraultzailea aldarrikatzea eta horren alde borrokatzea. Horregatik, hasteko, feminismo iraultzaileaz arituko gara, erro antipatriarkalarekin batera, izatera antikapitalista eta antiarrazista ere baduena. Klasetan banatutako jendarte patriarkatuak sortu eta sostengatzen du hein batean, beraz, patriarkatuarekin amaitzen dugunean, klase jendarte bera, jabetza pribatuaren logika, errotik erauzteko bidea zabalduko dugula deritzogu; patriarkatuaren aurkako borrokak, beraz, arrakala zabaltzen duela Dominazioaren Sistematan. Era berean, sostengua patriarkatua izango ez balitz ere, ezinezkoa da aske izango garela pentsatzea patriarkatuarekin bukatu duen sistema batean, oraindik ere beste klase bereizketa batzuk mantentzen badira. Hortaz, patriarkatuaren kontrako borroka abiapuntu egokia dela deritzogu, baina ezin begi bistatik galdu bestelako klase bereizketen aurkakoa ere.

Gure ulerkeraren arabera, feminismoak errotik aldatu behar du jendarte, harreman forma oro zalantzan jartzen du eta

jendartearen antolakuntza goitik behera astindu behar du. Horregatik, ez luke inolako esplotaziorik, konkistarik ezta egiturazko botere-harremanik onartuko. Garrantzitsua da zehaztea patriarkaturik gabeko kapitalismo batean aske izango ez ginatekeen bezala, patriarkatua suntsitu ez duen saiakera iraultzaileak ere ez gaituela askatuko (argi ikusi da prozesu iraultzaile historikoen gabezia zentzu honetan).

Feminismoa prozesu, helburu eta borroka da. Prozesua da, mugimendu iraultzaileek, jendarteak bezalaxe, generoaren gaineko irakurketa eta lanketa zorrotza egin behar dutelako. Berehalako egitekoa da emakume langileok bizitzako eta borrokako esparru guztietan jasaten dugun gutxiespena gainditzea. Borroka eskuratuko dugu emakumeok gure askapena, jendarte osoaren askapenarekin batera, eta horretarako, ingurua gure borroka onar dezan prestatu behar dugu. Horri deritzogu despatriarkalizazioa: patriarkatuaren arrastoak pixkanaka-pixkanaka gure izaera eta harremanetatik ezabatzen joatea; gaurdanik hasi beharreko lana. Hemen garrantzitsua da aipatzea denak balio ez duen arren, malgutasun taktikoa izan behar dugula; lehenago sufragisten kasuan adierazi bezala, gai izan behar gara jendarteko gertaerak ondo neurtu eta geure alde aprobetxatzeko. Aldarri batzuk gure helburuen arabera motz geratu arren, horiek aukera berriak zabal ditzakete, eta beharrezkoa da hori ikusteko gai izatea, norabide estrategiko iraultzailea galdu gabe. Proposamen politikoan adierazi bezala, erreforma eta iraultzaren arteko harremana modu egokian konfiguratzeko jakin behar dugu, eta egungo sistemaren mugen baitan gertatzen diren hobekuntza erlatiboak iraultzaren mese-detara jarri.

Gainera, feminismo iraultzailea askapen prozesuaren bermea izango da. Askapen prozesu orokorrak generoaren auzia lehen lerroan, beti begi bistan izango duela ziurtatuko duena. Eta are gehiago, borrokaren ibilbidea zapalduaren begiradatik aztertuko dela ziurtatuko duena, bi, hiru aldiz zapaldua denak, hobeto ulertuko baitu Dominazio Sistema bere osotasunean. Horregatik, emakume iraultzaileok izan behar dugu borrokaren gidari, gure baitan daramagu askapen arnasa.

Eta noski, feminismoa helburua da; deskribatu bezala, feminismoak klase eta zapalkuntzarik gabeko jendarte bilatzen du; baina gainera, esplizitu egiten du emakumeon askapena ezinbestekoa dela jendarte aske bat sortzeko, orain arteko askapen prozesuetan zenbaitetan ahaztu egin baikaituzte.

Lan hori guztia egiteko emakumeon subjektibazio eta ikuspegia azpimarratzen dugu: lehenago aipatu bezala, alde batetik zapalduaren begirada txertatua daramagu, emakume jaio izanagatik beragatik bizi osoa hartzen digun diziplinamendura jazarriak gaudelako. Bestetik, zapalduaren kulturaren, sarritan jotzen dugulako gure artean saretzera, sufrimendua eta lana elkarbanatzera, egoismoa eta protagonismo beharra gutxiago garatzera, indibidualtasunean eta lehiakortasunean murgilduago egon den gizonen (zapaltzailearen, menperatzailearen) kultura baino. Jabetza pribatua gu geu garenez, beste batzuk jabetza gisa ulertzeko joera ez daramagu horren barneratua.

Elementu horiek kultura kolektibo eta umil baterako oinarriak izan daitezke; finean, kultura askerako oinarri egoki.

6-Aurrera begirako zenbait lan lerro

Behin patriarkatuaren historiari, hartzen duen egungo adierazpenari eta bere kontrako borrokei buruz hitz eginda, aurrera begira jar gaitezke, eta egiteko dugun lanaren zirriborroa marraztu. Horietako batzuk epe laburrean ebazteko moduko lanak izango dira; jada aipatu ditugun elementuak argitzen eta egunerokoan jorratzen joan beharko gara, gure jarrera eta harremani dagozkien ezaugarriak deseraiki eta berriak eraikitzea, edota behar materialak asetzeko modu kolektiboak eraikitzen joatea, emakumeon askapenerako behar espezifikoak kontuan izanda. Beste batzuek, ordea, pentsamenduaren geruzan ondu beharko dute denbora luzeagoz, larba fasean, herri mugimenduaren ekinak fruitu helduak eman arte, momentu horretan bakarrik izango baita posible zenbait ekinbide gauzatzea. Hala ere, gaurtik irudikatzea dagokigu etorkizuneko egoera sozialean garatu beharreko sintesia, horrek erakutsiko baitigu bidea eta esango digu nola prestatu zorua.

Proposamen politikoan aurkeztutakoaren arabera, hortaz, badagokigu pentsatzea Euskal Herriko Komunien Sistemaren generoak izango duen forma. Komunetan ematen den lan banaketa botere eta dominaziozko harremanak galarazteari begira egituratu beharko dugu, eta hori nola bermatu iker-tu beharra dago: Nola banatuko dira lanak? Zein irizpideren arabera? Nola ekidingo dira dominaziorako aukerak? Nola kudeatuko da ekoizpena? Nola kudeatuko da gainekoizpena, balego? Komuna autonomo ez mistoak beharrezkoak izango dira?

Era berean, ugalketa prozesuari arreta berezia eskaini beharko diogu, auzi honek Dominazio Sistemaren sorreran eta iraupean duen esanguragatik. Giza gorputzak agortu, zaharkitu

eta hil egiten dira eta nola edo hala, gorputz horiek erreproduzitu behar dira. Gaur egun dominazioak, eta bereziki, patriarkatuak inposatutako ezarpenen arabera gauzatzen da gorputzen ugalketa hori, egiturazko biolentziak zeharkatuta. Horri erantzun bat eman behar zaio, jendarte aske baten erai-kuntzak bere erroan eraman behar baitu gorputzen ugalketa biologikoa modu askean gauzatuko denaren bermea. Hori posible ez balitz, giza espeziea, Dominazioaren Sistematik kanpo, iraungi egingo litzateke. Beraz, ezinbestekoa da auzi honen inguruan sakontzen hastea, galderak planteatzea eta erantzunak bilatzen tematzea. Nola erdituko lirateke umeak Bizitza Askean? Eta Bizitza Askerako bidea eraikiz joango den Komunen Sisteman? Nola bermatuko da komunitatearen biziraupena? Nola bermatuko dugu ez dela erditu dezaketen gorputzen azpiratzea emango? Erditu dezaketen eta erditu ezin duten gorputzen arteko genero bereizketa kulturalik egongo al da? Generoa existitu beharko litzateke, desagertu beharko litzateke edo genero berriak eraiki behar ditugu? Eta familiarekin zer? Familia eredu berriak, edo familia instituzioaren desagerpena? Umeen zaintza nork bermatuko du, komunitateak? Eta nola? Erreprodukzio biologikoaren gaiari lotuta, badago esaten duenik ugalketa biologikorako prozesua gero eta gehiago automatizatuz joango dela eta momentu batetik aurrera garapen teknologikoak ahalbidetuko duela umeak umetoki artifizialetan “ekoiztea” (ektogenesisia). Ikuspuntu iraultzaile batetik, horrek zentzua dauka? Zein inplikazio izango lituzke sexu-genero banaketa patriarkalaren gaindipenerako?

Beste ikerketa lerro bat gorputzen apropiazioaren jatorrian eta zergatietan kokatzen dugu, mentalitate dominatzaile patriarkala sortzeko baldintza material eta biologikoek duten

garrantzian: zergatik gertatzen dira gorputzen gaineko biolentzia eta apropiazio praktikak? Zelan definitzen dugu bortxaketa, eta horri lotua, noiztik ematen dira bortxaketak? Gure espeziearen aitzindari diren ugaztunetan bortxaketak daudela esan dezakegu? Edo gizakioi dagokigun gertakari kulturala da?

Azkenik, Giza historia, honen jatorria eta eboluzioa, gizonezkoen ikuspegitik ikertu eta idatzi izan da, eta galdera guzti hauen erantzuna lainopean daukagu, mentalitate dominatzaile patriarkalak eraiki duen egiaren atzean ezkutatuta. Lainope hori arakatzea dagokigu; giza historia hori, eta bereziki Euskal Herriko historia, emakumeen ikuspuntutik aztertzea; isilarazitako emakume figurak eta horien erresistentzia borroka argitzea. Bere iragana ezagutzen ez duen herri batek nekez hel diezaioke bere etorkizuna eraikitzeari, eta iragan horretan emakumeek jokaturako papera inspirazio iturri ezin hobea bilakatu dezakegu.

Ikerketa lerro horiek guztiak urratzea pixkanaka baino ez dugu lortuko, eta hor topatuko dugu gure egia, hor topatuko ditugu iraultzarako eta bizitza askea eraikitzeko gakoak. Bitartean, erantzun borobilak eman baino, galdera egokiak egin eta erantzunak bilatzea da gure eginbehar iraultzailea.